

סוגיא דמעילה במשנה מקודש לקודש

{למה בעינן ריבוי מיוחד למעילה מקודש לקודש}
 בגמ' מבואר דיש ריבוי למעילה כזו, ונחלקו ר"י ור"ש בזה, ולר"ש לגי' שלנו מועיל מיד, ולר"י בשעת כפרה, אבל ברש"י ושיטה גרסי בר"ש דאינו מועיל עד שיביא לעזרה, ועכ"פ מבואר דיש כאן חיוב ופרשה חדש של מעילה של קודש לקודש, ובלא"ה אינו חייב משום ההנאה או משום מעילה דהוצאה. ובשלמא משום מעילה דהנאה י"ל דעדיין לא נהנה עד הכפרה וכו', וע' להלן דאפשר לר"י זהו גופא המעילה משום ההנאה של הכפרה, [או הוי כדבר שיש בו פגם דבעינן מעילה דהוצאה ג"כ], אבל למה אין כאן מעילה דהוצאה מ"ש אם קונה חפץ חולין שמועל, ולמה לר"י אינו מועל מיד וכן לר"ש לגרסת רש"י.
 ובי' הח"ח בזבח תודה דצ"ל דכאן מאחר שלוקח מעות הללו אבל מכניס הקדש אחר בקדושה תחתיו ממילא אינו בכלל מעילה דהוצאה שאפי' אם יש הוצאה של מעות הללו אבל הרי כאילו הוי חילול ופדיון של ההקדש על הבהמה או על הקן וממילא אינו בכלל מעילה דהוצאה.
 וכ"כ גם בעמודי אור סי' קו דאין כאן מעילה דהוצאה מה"ט, ומסביר כן בגי' רש"י דגם לר"ש אינו מועל עד שיביא לעזרה וה"ט דאין כאן מעילה בהוצאה שמכניס דבר אחר בקדושה ולכן אין בו משום מעילה דהוצאה.

{בגדר דין מעילה מקודש לקודש}
 ועכ"פ כ"ז הסבר למה אינו דין פשוט של מעילה דהוצאה וכו', ומה באמת הריבוי כאן, גם בזה יש כנראה ג' מהלכים בראשונים, בר"פ והו"ד בשטמ"ק מבואר החיוב כאן משום נהנה ויסוד מחלוקת ר"ש ור"י הוא דנחלקו מתי יכולים לדון אותו כנהנה, דלר"ש מספיק כבר בהוצאה מיד או בהבאה לעזרה וכמו שפירש"י דאז פקע חיוב אחריות שלו ולכן נהנה אז, ולר"י אינו לא פקע עד הכפרה ולכן אינו נהנה עד הכפרה, אבל המעילה למעשה הוא משום הנאה זו ונחלקו מתי נהנה. וכע"ז מבואר ברמ' בפיה"מ (שקלים פ"ב ה"ב) דאם כבר יצא חיובו אז אין ממשכנים וזהו הנאה שיש לו, וכ"כ בקר"א מעצמו. וע' כע"ז בטורי אבן מגילה ח, א.

והוסיף הטורי אבן דמשום מעילה דהוצאה משמע דאין כאן חיוב דאינו לרשות חול, ובעינן שינוי מרשות הקדש לחול ולכן אינו חייב אלא משום ההנאה.
 אבל הקר"א דקדק בלשון רש"י שכתב דאחר שפקע חיוב אחריות הוי כמו שהוציאו לרשות אחר, ומבואר דהמעילה הוא באמת למעשה מדין מעילה דהוצאה, ורק כל עוד שחייב באחריות חסר בהוצאה לרשות אחר, ורק כשאין לו אחריות אז הוי כשינוי רשות גמור, [והוא הוספה על הח"ח לעיל, דמצד המעות עצמן הרי מכניס בהמה לרשות הקדש, ולכן לא הוי מעילה דהוצאה ורק אח"כ כשפקע חיוב אחריות שלו אז נחשב שמעל, ודוק].

וכ"כ העול"ש בדעת רש"י דהמעילה הוא מדין הוצאה מרשות הקדש וזה רק כשאין עליו חיוב אחריות. ולמעשה בראשונים בשקלים פ"ב מ"ב ע"ש בלשון הרע"ב ויותר שם בלשון הרא"ש, מבואר שהלימוד כאן בגמ' הוא באופן"א, דלעולם אין כאן חיוב משום סתם נהנה וכן אין חיוב משום מעילה דהוצאה, אלא חיוב חדש של מעילה ושינוי מהקדש להקדש, והיינו דדינא הוא במעילה דאין מעילה אלא שינוי וממקורות דלעיל רואים רק בשינוי לחול אבל לקודש לא הוי שינוי, וקמ"ל כאן דגם בשינוי לקודש הוי שינוי, ונחלקו ר"ש ור"י בדין שינוי לקודש איזה שינוי צריכים, דלר"י בעינן מעשה גמור בהקדש שני כדי שיחול שינוי זה, ואינו מדין נהנה או מדין הוצאה אלא דין חדש של שינוי לקודש אחר ויש לו הגדרים משלו.

ובאמת בעיקר הגמ' כבר תמהו האחרונים [ע' קר"א וזבח תודה] דא"כ דאינו מועל לר"י עד הזריקה, וכן לרש"י לר"ש אין מעילה עד העזרה, א"כ נמצא בשעת הקנין לא מעל ולא יצאו המעות לחולין א"כ הבהמה פסול להקרבה דאינו שלו, והח"ח הוסיף דהוי מקח טעות דהמעות קדושים עדיין בידו, והבהמה אינו שלו להקדישה וא"כ לא הוי קרבן בכלל, ובגמ' מבואר דיש כאן כפרה ומועיל בשעת הזריקה לר"י.

וכתב הח"ח דבע"כ צ"ל דהגם דבעלמא יוצא לחולין רק במעילה, ובכל מעילה יוצא לחולין חוץ מקדוה"ג, מ"מ יתכן דיוצא לחולין בלי מעילה, וכאן יוצא לחולין בלי מעילה, והמעות שלו, וצ"ב באמת למה יוצא המעות לחולין.
 ובחי' הגרי"ז (זבחים פט, א) ביאר באופן"א דבאמת בשינוי מקודש לקודש הוא כאמור חיוב חדש, אבל י"ל דבעצם יש איסור מעילה ורק אין חיוב מעילה, וכל המיעוט רק מחיובים, וא"כ כתב הגרי"ז ד"ל דאה"נ ובעצם יש כאן מעילה דהוצאה ולכן יצאו המעות לחולין, ורק דינא הוא במעילה של שינוי מקודש לקודש שלא מספיק לחיוב בלי הנאה, ולכן לר"י בעינן הנאה של הכפרה וכו', אבל בעצם יש כבר מעילה מיד ולכן יצאו המעות לחולין. וראה עוד כעין דברי הגרי"ז באחיזור ח"ג סי' ע.

{שיטת הרמב"ם בדין שינוי במנחה}

והנה, ברמ' (מעילה ו יא) פסק כר"י והוסיף דבעינן נמי זריקת הדם דווקא, ולכן אם שינה מקודש של מנחה דאין שם דם אינו מועל אע"פ שעבד עבירה, ומקורו בתוספתא (פ"א הי"ד), ובקר"א תמה מ"ש הקטרת מנחה מזריקת הדם וכו', ואינו מובן שום חילוק ביניהם, כתב להגיה בתוספתא. והגרי"ז זבחים פט, א ביאר דיש מעילה של דם כמו שמצינו שם במשנה קדימה של מיני דמים.

ומ"מ לגבי מעילה מ"ש, סו"ס הרי מוציאו לחולין או נהנה, ומה לי דם או הקטרת המנחה. אבל להנ"ל דיש חיוב חדש של קודש לקודש ויש לו גדרים של שינוי דבעי מעשה בהקדש שני שיהיה בכלל שינוי, ע"ז מבואר דבעינן מעשה של דם דווקא, ובלא"ה חסר בתורת שינוי, ואינו מדין מעילה של נהנה או של הוצאה אלא דין חדש של שינוי מקודש לקודש וכמבואר נמי ברא"ש שם בשקלים. [ורק ברמ' עצמו צ"ב שכתב בשקלים שם דהמעילה משום ההנאה שיש לו דאין ממשכנים אותו ודלא כהנ"ל].

{בביאור שיטת רש"י דליכא אחריות אם הובא לעזרה}

והנה, בעיקר דברי רש"י בסוגיין מבואר דנחלקו ר"י ור"ש בחובות אחריות אם מיד בעזרה או בכפרה, וכבר ציין רעק"א לרש"י חולין קלט, א דמבואר נמי בחובות נדר שאם אמר הרי עלי עולה וכו' יוצא חיוב נדרו בהבאה לעזרה.

וכבר תמה בשטמ"ק מתור"פ כאן על רש"י איך יתכן שיצא חובות חטאת בעזרה בלבד בלי כפרה כלל, וכה"ק בקר"א וטורי אבן מגילה ח, א. וע' חיי אריה דמה"ט רש"י בחולין שם איירי בחובות נדרו וזה מובן דחובות נדרו רק לעזרה, אבל כאן בחטאת ולא יתכן שיצא כפרתו בהבאה לעזרה.

וכתב הברוך טעם על הטו"א שם, וכ"כ בעול"ש וטהרת הקודש זבחים ב, א דבע"כ מבואר ברש"י דודאי לא נתכפר מ"מ חובות הבאה שיש לו לטפל בקרבנו להקריבו וכן לענין כל תאחר זה אין לו בהבאה לעזרה, ולכן לר"ש כבר מספיק בזה ולר"י בעינן כפרה גמורה.

ובעיקר הענין ידוע דברי התוס' בחולין כב, ב ג"כ כעין רש"י בחולין לגבי נדר, ותמה המל"מ (מעשה"ק פי"ד ה"ה) דהרי כל של"ש פסול ולא עלו לבעלים לשם חובה וכו' והלא אין להם חובה דכבר הובא לעזרה. וביאר הגרי"ז ריש זבחים דיש ב' חיובי אחריות, א' מצד נדרו וזה יצא מיד, ושני מצד הקרבן עצמו וזה חיב אפי' אח"כ. ועכ"פ כאן ברש"י מבואר עכ"פ בר"ש דגם בחובות אחריות של הקרבן נפטר ומספיק למעילה.

{הוכחה מסוגיין דיש מעילה בשמן המשחה}

הו"א בגמ' דכהן משיח אין בו פרשת מעילה, וההו"א דנמשח בשמן המשחה, מהו דתימא אשר יתן ממנו על זר והאי לאו זר הוא וכו'. ותמה העולת שלמה מה שייכות דין זרות הנאמר באיסור סיכה בשמן השמחה שהוא א' מכריתות, לדין מעילה, ואה"נ אין לו איסור סיכה מ"מ אפשר יש בו פרשת מעילה. וכתב העול"ש דבע"כ חוץ מאיסור סיכה בשמן יש איסור מעילה, ואעפ"כ מותר לו א"כ הו"א דבכלל אין לו פרשת מעילה.

ובאמת נידון זה אינו ברור אם יש איסור מעילה בשמן המשחה, שלא מצינו להדיא אלא איסור נתינה או סיכה, וכ"כ באבנ"ז (יו"ד סי' שיג אות ח) דאין ראיה, אך להנ"ל הרי מכאן מוכח דיש איסור מעילה כמו שפי' בעולת שלמה, וכן הוכיחו בחקרי לב או"ח ח"ב סי' קיט וכן הוכיח בהר אפרים (הוריות סי' טו) מכאן דיש איסור מעילה בשמן.

ובעיקר הדין במנחת חינוך מצוה קח כתב בפשיטות שיש איסור מעילה, אבל כמה אחרונים דקדקו ברמב"ם דאין איסור בשמן מלבד סיכה או נתינה, ע' ישועות מלכו ריש הלכות כלי המקדש, וכן בדברות משה ב"מ סי' נד הערה כד.

סוגיא ע"ב דאין מועל אחר מועל וכו'.

{מקור של יציאה לחולין במעילה}

במעילה מצינו לבד מחיובים, גם ההקדש פקע ויוצא לחולין ולכן בעלמא אין מועל אחר מועל. ולמעשה אינו מפורש מקור הדבר מנ"ל עיקר דין יציאה לחולין במעילה. ויש בזה מחלוקת ראשונים יסודית בעיקר המקור וממילא יש כמה נפק"מ.

רש"י בפסחים כז, ב כתב דאין מעילה אלא שינוי והיינו שינוי רשות מהקדש לחול שיוצא לחולין, וכ"כ בערכין כא, א והיינו שיש גזה"כ של מעילה דהוצאה מע"ז, ונכלל בזה דע"י מעילה יוצא לחולין דבלא"ה ליכא שינוי כלל, דלא נהנה ולא פגם ואעפ"כ מעל ובע"כ יוצא לחולין, ומזה נלמד לכל מעילה דע"י המעילה יוצא לחולין.

וכביאור הזה הוכיח באבי עזרי (מעילה פ"ו ה"ה) מתוס' קידושין נג, ב שכתבו במחלוקת ר"מ ור"י אם החילול הוא בשוגג או במזיד, ודעת ר"מ שם דהקדש במזיד נמי מתחלל וכתבו התוס' דכ"ז בכלל הגזה"כ של תמעות מעל ריבה לעיל, והיינו דזהו מקור ליציאה לחולין ושם משמע נמי במזיד.

אבל בתורי"ד בב"מ נז, א מבואר דאינו גזה"כ של הפקעת קדושה אלא מהני מדין פדיון, שכתב לבאר למה אם נהנה בש"פ כל הקדושה פקע הרי נהנה רק בש"פ. ות' דמצינו כן בפדיון כשמואל דשוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל הרי דמהני פדיון כה"ג, וה"ה מעילה הוי כמו פדיון ההקדש ואינו סתם גזה"כ של הפקעת קדושה. וע' כע"ז ברש"ש בב"ק ו, ב.

ולמעשה כבר האריכו האחרונים טובא בזה אם הוא בגדר הפקעה או פדיון, וכתב המנחת ברוך (סי' פו וסי' פז) די"ל דנחלקו בזה רש"י ותוס' בסוגיין, דמבואר בגמ' דבקדוה"ג יש מועל אחר מועל ואינו יוצא לחולין, ובטעם הדבר למה קדוה"ג דאמרו בגמ' בטעם רבנן דמועל אחר מועל רק בבהמה ולא בכלי שרת, ורבנן ס"ל דבהמה בלבד דבענינא דבהמה כתיב איל האשם.

וכתב המנח"ב דברש"י משמע דזהו באמת המקור לדין מועל אחר מועל דלא פקע בקדוה"ג, אבל בתוס' מבואר דלא בעינן קרא לזה והוא מסברא, והפסוק רק למעט כלי שרת ודלא כר"נ.

וכתב המנחת ברוך די"ל דלדברי התורי"ד דהקדושה בעלמא פקע מדין פדיון אז פשוט דבקדוה"ג לא פקע וא"צ מקור דליכא פדיון בקדוה"ג, והפסוק רק למעט כלי שרת, אבל לרש"י דהוא גזה"כ של הפקעת קדושה א"כ למה אין דין זה בקדוה"ג מה לי דאין לו פדיון, ובע"כ גזה"כ הוא של איל האשם דיש מועל אחר מועל.

{יישוב גמ' קידושין דליכא מעילה בלי חילול ומ"ש קדוה"ג}

והנה, בעיקר הגמ' דבקדוה"ג יש מועל אחר מועל ואעפ"כ חייב, וכנ"ל או מסברא או מגזה"כ של איל האשם ועכ"פ מבואר דיתכן חיוב מעילה בלי יציאה לחולין, ובע"כ אין החיוב מצד זה שיצא לחולין דהרי חייב בלא"ה. ומכאן תמה השעה"מ (מעילה ו ה) מגמ' קידושין נד, ב דהתם שו"ט בשיטת ר"מ בדין הקדש דבמזיד מתחלל ומה הדין בשוגג, ואמרו בגמ' דבע"כ בשוגג נמי מתחלל דאל"כ למה מביא קרבן בשוגג אם אינו מתחלל קרבן למה לי, ומוכח דדין קרבן וחיוב מצד החילול קדושה, וצ"ע א"כ למה יש חיוב קרבן בקדוה"ג. וכתב השעה"מ דבע"כ חלוק בזה דין מעילה דהוצאה מדין מעילה דהנאה, והתם איירי במעילה דהוצאה וכמבואר נמי בתוס' שם ובזה מובן מאד דאם לא נהנה ולא פגם בע"כ החיוב הוא ההוצאה, וע"ז סברא הוא דאין החיוב על מה שרצה להוציא אלא מה שהוציא בפועל ואם לא נתחלל לא יתכן דחייב. אבל כאן איירי במעילה דהנאה כמבואר נמי בפשטות המשנה היכ"ת של הנאה ובזה לא בעינן יציאה לחולין.

וא"כ יוצא דא"נ במעילה דהוצאה בקדוה"ג לא יתכן בקדוה"ג דאינו יוצא לחולין ואם אינו מתחלל קרבן למה.

ומכח זה תמה השעה"מ על הרמ' – מלבד עיקר שיטת הרמ' דמפרש עיקר הסוגיא כאן באופ"א ע' להלן, אבל ברמ' מבואר דגם אם יש מועל אחר מועל דין זה נאמר אפי' במעילה דהוצאה, וזה צ"ע הרי לא יצא לחולין ולמה חייב, וכטענת הגמ' בקידושין.

וכעיקר דין זה כן הוכיח נמי באבי עזרי (מעילה ו, ה) מדברי התוס' בקידושין נה, א בדין ביקע בקרדום ונתנה לחבירו, וע"ש בתוס' דבקדוה"ג חייב, והלא התם מעילה דהוצאה ואעפ"כ חייב ודלא כהנ"ל.

וכתב האחיעזר (ח"ב סי' מז סק"ד) די"ל עפ"י הנתיבות (כח, ב) ע' לעיל, דיש ב' דיני מעילה, מעילה של גזלה ומעילה של איסור הנאה, וכתב דבקה"ג אינו מעילה דגזלה דאינו יוצא לחולין אלא עצם זה שנהנה חייב. וא"כ י"ל דאפי' אם אין הנאה אלא מעילה דהוצאה נמי החיוב מצד הפגם שיש בקדושה שעושה בה מעשה להוציא לחולין, אבל זה רק בקדוה"ג דיסוד המעילה מדין פגם וא"כ שייך אפי' אם א"י בפועל. אבל בגמ' קידושין שם בקדו"ד והתם אם אינו מתחלל אינו כלום דליכא גזילה ולגזילה בעינן שבפועל נמי פקע הקדושה.

{שיטת הרמב"ם דיש מועל אחר מועל במעילה דהנאה}

והנה, רוב ראשונים מפרשים כל הסוגיא כאן דקדוה"ג שאני, ונחלקו רבנן ור"נ בכלי שרת, אבל זהו עיקר החילוק בסוגיא.

אבל הרמ' (ו, ד) דרך אחרת בכל הסוגיא, ומפרש הרמ' דהחילוק בין מועל אחר מועל אינו תלוי בקדוה"ג או לא אלא אם מועל ביציאה או בהנאה, דרך בנתנה לחבירו או יוצא לחולין אבל מעילה דהנאה באמת אינו יוצא לחולין. וזהו דין המשנה דבהמה אם רכב וכו' ולא הוציאה לחבירו או נשאר בו הקדושה, והרמ' ס"ל כן אפי' בחמור דלא הוי אלא קדו"ד, והכל תלוי באיזה מעילה.

ובאמת עיקר מקור הרמ' בתוספתא שהביאו התוס' כאן ד"ה אין מועל, דתניא ביקע בקרדום בא חבירו וביקע בו כו' כולם מעלו נתנה לחבירו הוא מעל וכו'. ובתוס' תמהו דגם ביקע בו יוצא לחולין במעילה דהנאה. והראשונים תי' כתי' ב' בתוס' דאיירי בגזבר וליכא מעילה עד שיוציאו לחולין. ובתוס' פי' א כתבו דלאחר שבקע בו החזירו דמה שהחזיר כאילו לא מעלו בו, וצ"ב כוונתם, וע' משל"מ (מעילה שם) מריטב"א בקידושין נה, א דאם אינו מתכוין לגזולו א"כ ליכא מעילה דהוצאה אלא דהנאה, ובהנאה אינו יוצא לחולין. וזהו מקורו של הרמ' לומר כן דליכא חילול במעילה דהנאה, אבל הקשה הקר"א מרבנן דכל"ש לא, והלא סו"ס מיירי בהנאה ומ"ש בקדושה. ועוד תמה החזו"א (אבע"ז קמח לדף נה, א) דלשון המשנה אלא בהמה וכל"ש דחוק דאינו חילוק בחפצא אלא בסוג המעילה, והו"ל אלא בהוצאה ולא בהנאה ודחוק טובא בלשון המשנה, וצ"ע.